

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2026.2.04

УДК 346:338.24(477):341.24:355.01

Сербряк С. В.,

*доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник сектору проблем реалізації
господарського законодавства Відділу*

*проблем модернізації господарського права
та законодавства Державна установа*

*«Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної
академії наук України»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7207-594X>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ТА НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

Статтю присвячено дослідженню особливостей правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану та в процесі післявоєнного відновлення економіки України з урахуванням європейських підходів і формування національної моделі економічного відновлення. Акцентовано увагу на тому, що правове забезпечення господарської діяльності в кризових умовах набуває трансформаційного характеру, оскільки поєднує інструменти антикризового регулювання, спеціальні правові режими та механізми довгострокової структурної модернізації економіки.

Проаналізовано ключові напрями правового регулювання господарських відносин у період воєнного стану, зокрема спрощення адміністративних процедур, запровадження спеціальних режимів господарювання, посилення ролі державної підтримки суб'єктів господарювання та адаптацію інструментів державної допомоги до умов воєнної економіки. Окрему увагу приділено правовим механізмам забезпечення стабільності господарського обороту, захисту прав інвесторів та підтримки критичної інфраструктури.

У статті визначено, що післявоєнне відновлення економіки України потребує комплексного реформування правової системи господарювання на основі європейських стандартів, зокрема принципів конкуренційної політики ЄС, правил державної допомоги та підходів до регіонального розвитку. Під-

креслено значення гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* як ключової передумови інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Водночас окреслено основні виклики правового характеру, пов'язані з необхідністю забезпечення балансу між публічними інтересами держави та приватною ініціативою, подоланням наслідків руйнування економічної інфраструктури, а також формуванням ефективної системи гарантій для інвесторів у післявоєнний період. Обґрунтовано, що поєднання європейських підходів із національними правовими традиціями дозволяє сформувати цілісну модель правового регулювання відновлення економіки України.

Зроблено висновок, що ефективне правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення є ключовим фактором економічної стабілізації держави, залучення інвестицій та забезпечення сталого розвитку України в умовах європейської інтеграції.

Ключові слова: *господарська діяльність, воєнний стан, післявоєнне відновлення, економічна політика, державна допомога, Європейський Союз, *acquis communautaire*, інвестиції, спеціальні правові режими.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку господарсько-правової системи України характеризується глибокою трансформацією механізмів правового регулювання економічних відносин, зумовленою запровадженням воєнного стану, потребою забезпечення економічної безпеки та формуванням засад післявоєнного відновлення. Повномасштабна агресія Російської Федерації спричинила дестабілізацію господарського обороту, руйнування інфраструктури, порушення економічних зв'язків і зниження інвестиційної активності, що актуалізувало переосмислення ролі господарського права як інструменту забезпечення стійкості економіки в умовах кризи.

Водночас розширення державного втручання в економіку через спеціальні правові режими, адміністративні механізми та інструменти державної підтримки актуалізує проблему визначення меж такого втручання. Формується модель «мобілізаційної економіки», у якій приватноправові та публічно-правові

засади перебувають у тісній взаємодії. Однак фрагментарність окремих нормативних рішень створює ризики для правової визначеності та стабільності господарського законодавства, що зумовлює потребу в цілісній науковій концепції правового регулювання економіки у воєнний і післявоєнний періоди.

У контексті європейської інтеграції післявоєнне відновлення економіки України розглядається як комплексна модернізація економічного та правового порядку відповідно до стандартів ЄС. Особливого значення набуває вивчення європейських підходів до державної допомоги, інвестиційної політики, державно-приватного партнерства та економічної безпеки з урахуванням необхідності їх адаптації до національних умов.

За цих обставин важливим є комплексне дослідження трансформації господарсько-правового регулювання з урахуванням балансу між публічними інтересами держави та приватною ініціативою, що визначає

один із ключових напрямів розвитку сучасної науки господарського права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади господарсько-правового регулювання економічних відносин, проблеми економічної безпеки держави та державного регулювання економіки досліджували В. Мамутов, Г. Знаменський, О. Вінник, О. Подцерковний, В. Устименко, В. Щербина, О. Бесянєвич, Д. Задихайло, С. Грудницький, І. Лукач, О. Кібенко, В. Мілаш, Н. Саніахметова, В. Поєдинок та інші. Питання європейської інтеграції та адаптації законодавства України до *acquis* Європейського Союзу висвітлювалися у працях В. Муравйова, Р. Петрова, І. Яковюка, О. Стрельцової, М. Микієвич та інших.

Водночас, незважаючи на значний науковий доробок у сфері господарського права, економічної безпеки та європейської інтеграції, у сучасній юридичній науці відсутнє комплексне дослідження правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України крізь призму системного поєднання європейських підходів із формуванням національної моделі господарсько-правового розвитку. Недостатньо дослідженими залишаються питання трансформації господарсько-правових механізмів забезпечення економічної стійкості держави, визначення меж та форм державного втручання в економіку в умовах воєнного стану, а також особливостей адаптації національного економічного законодавства до правового порядку Європейського Союзу в процесі повоєнної реконструкції та модернізації економіки України.

Постановка завдання. Метою наукової статті є комплексне дослідження правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України крізь призму поєднання європейських підходів і національної моделі господарсько-правового розвитку. Для досягнення поставленої мети у статті визначено такі завдання: з'ясувати особливості трансформації механізмів господарсько-правового регулювання в умовах воєнного стану; дослідити правові засади забезпечення економічної безпеки держави та державного регулювання економіки в кризових умовах; проаналізувати європейські підходи до правового забезпечення післявоєнного відновлення та економічної стійкості; визначити особливості адаптації господарського законодавства України до *acquis* Європейського Союзу; а також окреслити перспективні напрями формування ефективної національної моделі правового регулювання господарської діяльності в умовах повоєнної реконструкції економіки України.

Виклад основного матеріалу. Господарська діяльність в умовах воєнного стану набуває особливого правового режиму функціонування, що зумовлено необхідністю забезпечення економічної безпеки держави, підтримання стабільності національної економіки та задоволення публічних потреб в умовах збройної агресії. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України спричинило суттєву трансформацію механізмів правового регулювання господарських відносин, що проявилось у посиленні державного втручання в економіку, зміні

порядку здійснення господарської діяльності, запровадженні спеціальних адміністративно-правових режимів та тимчасових обмежень щодо реалізації окремих прав суб'єктів господарювання.

У науковій літературі воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що запроваджується у державі або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу та передбачає надання органам державної влади додаткових повноважень, необхідних для забезпечення національної безпеки, оборони держави та тимчасового обмеження окремих прав і свобод людини та громадянина. Так, В. Шаповал зазначає, що воєнний стан є особливим конституційно-правовим режимом функціонування державної влади, за якого пріоритетного значення набувають інтереси оборони та безпеки держави [1, с. 412]. На думку Ю. Битяка, воєнний стан становить спеціальний адміністративно-правовий режим, спрямований на забезпечення ефективного функціонування органів державної влади та економіки в умовах воєнної загрози [2, с. 287]. Водночас О. Подцерковний наголошує, що воєнний стан істотно трансформує механізми правового регулювання господарської діяльності, посилюючи публічно-правові засади економічного управління та державного втручання в господарські процеси [3, с. 51]. У сучасній доктрині господарського права воєнний стан розглядається не лише як особливий правовий режим публічного управління, але і як специфічний фактор трансформації господарського порядку держави. Необхідність формування спеціальних механізмів господарсько-правового регулюван-

ня економіки в умовах кризових трансформацій та забезпечення економічної безпеки й економічного суверенітету держави обґрунтовується у працях окремих вчених – представників господарсько-правової науки, які розглядають господарське право як один із ключових інструментів реалізації державної економічної політики в умовах системних викликів [4-8].

Правовою основою запровадження та функціонування воєнного стану в Україні є Конституція України [9], Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [10], а також низка підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення функціонування держави в умовах збройної агресії. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться у разі збройної агресії або загрози нападу та передбачає надання органам державної влади додаткових повноважень, необхідних для відвернення загрози, забезпечення національної безпеки та тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина [10].

При цьому варто наголосити, що в умовах воєнного стану господарська діяльність зазнає істотних обмежень, пов'язаних із необхідністю забезпечення обороноздатності держави та стабільного функціонування економіки. Насамперед йдеться про можливість примусового відчуження майна для потреб держави, встановлення трудової повинності, зміну режиму роботи підприємств, обмеження свободи пересування, особливий порядок використання природних ресурсів та запроваджен-

ня спеціальних правил у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, держава отримує право визначати пріоритетні напрями виробництва та забезпечувати функціонування критично важливих галузей економіки. Як зазначає О. Вінник, господарсько-правове регулювання ґрунтується на поєднанні приватних і публічних інтересів у сфері господарювання, що зумовлює посилення ролі державного регулювання економіки в умовах кризових трансформацій та загроз економічній безпеці держави [11]. Водночас такі обмеження повинні відповідати принципам пропорційності, законності та тимчасовості, що впливає як із положень Конституції України, так і з практики Європейського суду з прав людини.

Однією з найбільш актуальних проблем здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану є застосування категорії форс-мажорних обставин. Відповідно до ст. 617 Цивільного кодексу України особа звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо доведе, що таке порушення стало наслідком дії непереборної сили. Торгово-промислова палата України офіційно засвідчила військову агресію Російської Федерації як форс-мажорну обставину, що стало важливим елементом правового захисту суб'єктів господарювання. При цьому у науковій літературі наголошується, що сам факт запровадження воєнного стану не є автоматичною підставою для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язання. Для застосування форс-мажору необхідним є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між конкретними обставинами війни та

неможливістю виконання зобов'язання [12, с. 199]. Тим чином, питання форс-мажору в умовах воєнного стану має оцінюватися індивідуально з урахуванням характеру зобов'язання, специфіки діяльності суб'єкта господарювання та фактичних наслідків воєнних дій.

Особливого значення в умовах воєнного стану набуває роль держави як основного суб'єкта регулювання економічних процесів. Воєнна економіка об'єктивно передбачає посилення функцій держави у сфері розподілу ресурсів, координації виробництва, підтримки критичної інфраструктури та забезпечення економічної стійкості. Держава реалізує регуляторний вплив через систему органів законодавчої та виконавчої влади, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Міністерство економіки України та інші органи публічного управління. Значну роль у забезпеченні економічної стабільності відіграє Національний банк України, який здійснює валютне регулювання, підтримує функціонування банківської системи та забезпечує стабільність грошового обігу.

У сучасній доктрині господарського права державне регулювання економіки в умовах воєнного стану розглядається як особливий механізм концентрації управлінських та координаційних функцій держави, спрямований на забезпечення економічної безпеки та стабільності національного господарського порядку. Так, Д. В. Задихайло, аналізуючи правові засади економічної політики держави, обґрунтовує, що економічна політика є формою реалізації економічної влади держави та

передбачає системний вплив на господарські відносини з метою узгодження ринкових механізмів і державного регулювання [4, с. 14-21]. У розвитку цієї концепції О. П. Подцерковний у дослідженнях воєнної економіки зазначає, що в умовах збройної агресії істотно посилюється публічно-правова складова господарського регулювання, оскільки держава забезпечує централізацію ресурсів, координацію економічних процесів і пріоритетність критично важливих секторів економіки [5, с. 826-827]. Додатково В. А. Устименко наголошує, що економічна безпека держави є ключовим елементом її національного суверенітету, що зумовлює необхідність застосування спеціальних правових механізмів впливу на економічні процеси в умовах криз і загроз [13, с. 5-7]. Подібний підхід підтримується й у працях О. М. Вінник, яка підкреслює, що господарсько-правове регулювання базується на поєднанні приватних і публічних інтересів, що в умовах кризових станів об'єктивно посилює роль державного втручання в економіку [14, с. 12-18]. Таким чином, у науковій літературі формується узгоджена позиція щодо трансформації ролі держави від класичного регулятора до координатора економічних процесів у кризових умовах.

Водночас сучасний етап розвитку господарських відносин в Україні свідчить про формування нової моделі взаємодії держави та бізнесу, в межах якої пріоритетного значення набувають принципи економічної безпеки, стійкості економіки та забезпечення публічних інтересів. У цих умовах господарське право виконує не лише регулятивну, але й стабілізаційну функцію, забезпечую-

чи баланс між необхідністю державного втручання в економіку та гарантуванням прав суб'єктів господарювання. Саме тому подальше вдосконалення правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану має здійснюватися з урахуванням потреб післявоєнного відновлення економіки України, європейських стандартів правового регулювання та принципів верховенства права.

Хоча європейські механізми захисту бізнесу під час кризових ситуацій не можуть бути ідеальним або ж принаймні прийнятним інструментом для застосування в Україні в період повоєнного відновлення економіки держави, проте досвід ЄС вартий вивчення та аналізу. Насамперед необхідно наголосити, що європейські підходи до регулювання економіки в кризових умовах ґрунтуються на складній багаторівневій системі правових інструментів, що поєднує імперативні норми первинного права Європейського Союзу та гнучкі механізми адміністративного реагування Європейської Комісії. Центральне місце в цій системі посідають положення статей 107–109 Договору про функціонування Європейського Союзу, які встановлюють загальну заборону державної допомоги, здатної спотворювати конкуренцію та впливати на торгівлю між державами-членами, однак водночас передбачають винятки, що дозволяють визнавати сумісною з внутрішнім ринком допомогу, необхідну для подолання серйозних порушень в економіці або надзвичайних обставин [15].

Практична реалізація цих положень у кризових умовах здійснюється через інструменти «м'якого права» Європейської Комісії, зокрема

тимчасові рамкові комунікації щодо державної допомоги. У відповідь на пандемію COVID-19 Європейська Комісія запровадила Temporary Framework for State Aid Measures to Support the Economy in the Current COVID-19 Outbreak, що набрав чинності у березні 2020 року та неодноразово змінювався залежно від еволюції економічної кризи. Відповідно до офіційних роз'яснень Комісії, зазначений механізм був спрямований на забезпечення ліквідності підприємств, підтримку безперервності господарської діяльності та запобігання масовим банкрутствам у період економічного шоку [16; 17]. У межах цього режиму держави-члени отримали можливість надавати широкий спектр фінансової підтримки, включно з прямими грантами, податковими пільгами, субсидованими кредитами та державними гарантіями, що істотно розширило межі допустимого державного втручання в економіку.

У подальшому розвиток кризового правового інструментарію ЄС відбувся у зв'язку з енергетичною кризою та геополітичними наслідками збройної агресії Російської Федерації проти України. У березні 2022 року Європейська Комісія ухвалила Temporary Crisis Framework for State Aid Measures following Russia's aggression against Ukraine, який передбачив додаткові механізми підтримки суб'єктів господарювання, зокрема у сфері компенсації надвисоких енергетичних витрат, підтримки ліквідності та забезпечення стабільності стратегічних секторів економіки [22]. Як впливає з практики застосування цього інструменту, Європейський Союз фактично перейшов до моделі «багатокризового

управління», у межах якої державна допомога адаптується до різних типів системних економічних шоків із збереженням базових принципів внутрішнього ринку.

У науковій літературі підкреслюється, що така трансформація відображає еволюцію конкурентного права ЄС від жорстко заборонної моделі до моделі керованої гнучкості, у якій поряд із захистом конкуренції рівнозначного значення набувають цілі економічної стабільності та соціально-економічної безпеки. Зокрема, D. Ferri обґрунтовує, що державна допомога в умовах кризи виконує функцію інструмента управління економічними ризиками, що дозволяє забезпечувати стійкість національних економік без руйнування правової архітектури внутрішнього ринку ЄС [15]. У свою чергу, K. Cseres та A. Reupa наголошують, що сучасне право державної допомоги дедалі більше інтегрує стабілізаційні та соціальні цілі, що свідчить про функціональне розширення конкурентного права в умовах системних криз [18].

Порівняно з правом Європейського Союзу, українська модель регулювання економіки в умовах воєнного стану характеризується значно вищим ступенем централізації та адміністративної дискреції. Її нормативну основу становлять Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та положення господарського законодавства, які у сукупності формують правовий режим надзвичайного економічного управління. У цих умовах держава застосовує комплекс антикризових інструментів, спрямованих на підтримку суб'єктів господарювання, включно з податковими пільгами, релокаційними програма-

ми, спрощенням регуляторних процедур та запровадженню механізмів фінансової підтримки бізнесу.

Функціонально ці заходи є подібними до інструментів державної допомоги в праві ЄС, однак істотно відрізняються за інституційною архітектонікою. Якщо в Європейському Союзі контроль за допустимістю державної допомоги здійснюється наднаціональним органом – Європейською Комісією, яка забезпечує попередню правову оцінку сумісності заходів із внутрішнім ринком, то в Україні відповідні рішення приймаються переважно в межах виконавчої влади без аналогічного наднаціонального контролю, що зумовлює більшу гнучкість, але менший рівень інституційної формалізації.

У перспективі післявоєнного відновлення економіки України простежується чітка тенденція до імплементації *acquis* Європейського Союзу у сфері державної допомоги та конкуренційної політики. Це передбачає поступовий перехід до європейської моделі правового регулювання економічного втручання держави, яка базується на принципах прозорості, пропорційності та попереднього контролю допустимості державної підтримки відповідно до статей 107-109 ДФЄС.

Нагальним сьогодні питанням є механізм розбудови повоєнної економіки (процес де-факто вже розпочався). І важливим є вироблення ефективних інструментів саме правового забезпечення цього процесу. Післявоєнне відновлення економіки України є комплексним процесом, що охоплює не лише відбудову зруйнованої інфраструктури, але й глибинну трансформацію правової та інституційної системи держави. У сучас-

них умовах цей процес набуває ознак структурної перебудови економіки на засадах європейської інтеграції, верховенства права та сталого розвитку. Важливо підкреслити, що ефективність післявоєнного відновлення прямо залежить від якості правового регулювання економічних процесів, зокрема у сфері державної допомоги, інвестиційної політики та державно-приватного партнерства.

У цьому контексті особливого значення набуває правове регулювання державно-приватного партнерства (ДПП), яке розглядається як один із ключових механізмів відновлення економіки. Як зазначає А. Е. Шевченко, ДПП у післявоєнний період виступає інструментом мобілізації приватного капіталу для реалізації стратегічно важливих інфраструктурних проєктів, що дозволяє зменшити навантаження на державний бюджет та підвищити ефективність використання ресурсів держави [19, с. 85-90]. Автор підкреслює, що саме правова визначеність процедур реалізації ДПП є ключовим фактором інвестиційної привабливості економіки України у період відновлення.

Водночас важливим напрямом правового забезпечення післявоєнного відновлення є формування спеціальних режимів господарювання у постконфліктний період. Нами наголошувалось, що впровадження таких режимів дозволяє забезпечити гнучкість економічної політики держави, створити сприятливі умови для розвитку бізнесу в регіонах, що зазнали найбільших руйнувань, а також стимулювати інвестиційну активність [20, с. 37-39]. Таким чином, правова конструкція спеціальних економічних режимів виступає інструментом

регіонального відновлення та вирівнювання економічного розвитку територій.

Окрему увагу слід приділити загальним принципам державної політики післявоєнного відновлення. М. В. Примуш та Г. Трофімова підкреслюють, що ефективна політика відновлення повинна базуватися на принципах інституційної стійкості, стратегічного планування та соціальної консолідації, що забезпечує довгострокову стабільність економічної системи [21, с. 1-4]. У цьому контексті держава виступає не лише регулятором, але й координатором процесів економічної трансформації, забезпечуючи баланс між публічними та приватними інтересами.

Важливим елементом правової архітектури відновлення економіки є також імплементація європейських підходів до регулювання державної допомоги. Європейська Комісія у межах Temporary Crisis and Transition Framework наголошує на необхідності поєднання державної підтримки економіки з механізмами запобігання викривленню конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Такий підхід є особливо актуальним для України як країни-кандидата на членство в Європейському Союзі, оскільки передбачає поступову гармонізацію національного законодавства з *acquis communautaire* [22].

Крім того, у процесі післявоєнного відновлення важливу роль відіграє концепція «інституційної модернізації», яка передбачає реформування системи державного управління, судової влади та антикорупційної інфраструктури. Як зазначають О. Вовченко та Н. Петренко, історичний досвід післявоєнного відновлення європейських країн свідчить

про те, що економічна реконструкція є неможливою без досягнення політичного консенсусу та створення ефективних інституцій управління [23, с. 5-8]. Це особливо актуально для України, де ефективність відновлення значною мірою залежатиме від рівня довіри до державних інституцій.

Таким чином, правові засади післявоєнного відновлення економіки України формуються як багаторівнева система, що включає національне законодавство, норми європейського права та міжнародні стандарти економічного регулювання. Їх ефективна реалізація передбачає комплексне реформування інституційної структури держави, удосконалення механізмів державно-приватного партнерства та створення спеціальних правових режимів для стимулювання економічного зростання.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України має комплексний і трансформаційний характер, поєднуючи антикризові механізми, спеціальні правові режими та інструменти довгострокової модернізації економіки.

Доведено, що режим воєнного стану зумовлює спрощення адміністративних процедур, посилення державної підтримки суб'єктів господарювання та адаптацію інституту державної допомоги до кризових умов, що водночас потребує збереження балансу з принципами конкуренції.

Обґрунтовано, що післявоєнне відновлення потребує гармонізації національного господарського зако-

нодавства з європейськими стандартами, зокрема правилами конкуренційної політики ЄС і положеннями *acquis communautaire*, як ключової умови інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Встановлено, що поєднання європейських підходів і національних правових традицій дозволяє сформу-

вати ефективну модель відновлення економіки України, орієнтовану на інвестиційну привабливість і сталий розвиток. Отже, правове регулювання господарської діяльності в умовах війни та післявоєнного відновлення є важливим чинником економічної стабілізації та європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Шаповал В. М. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 528 с.
2. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дзяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2020. 624 с.
3. Подцерковний О. П. Теорія та практика застосування господарського законодавства. *Право України*. 2019. № 8. С. 45–58.
4. Задихайло Д. В. Економічна політика держави в системі правового і законодавчого забезпечення : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 456 с.
5. Подцерковний О. П. Воєнна економіка: орієнтири господарсько-правового забезпечення. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : Гельветика, 2022. Т. 2. С. 826–829.
6. Подцерковний О. П. Декодифікація не відповідає потребам воєнної економіки. *Приватне право в умовах війни* : матеріали Всеукр. наук. конф. Одеса : Фенікс, 2022. С. 572–575.
7. Сиротко М. В. Особливості правового регулювання господарсько-торговельної діяльності в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2024. № 53. С. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300724>.
8. Устименко В. А., Джабраїлов Р. А. Економічна безпека постконфліктних територій: деякі аспекти правового забезпечення. *Економіка та право*. 2020. № 2. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.02.003>.
9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
11. Вінник О. М., Шаповалова О. В. Господарське право в умовах цифровізації економіки : навч. посіб. Київ : НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 314 с.
12. Максютя Н. В. Форс-мажор та істотна зміна обставин у цивільному праві України: теоретикоправовий аналіз. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 13. С. 197–202.
13. Устименко В. А. Господарсько-правове забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобалізації : монографія. Київ : Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2019. 418 с.
14. Вінник О. М. Господарське право : навч. посіб. Київ : Правова єдність, 2009. 766 с.

15. Ferri D. The Role of EU State Aid Law as a “Risk Management Tool” in the COVID-19 Crisis // *European Journal of Risk Regulation*. 2021. Vol. 12(1). P. 176–195. DOI: <https://doi.org/10.1017/err.2020.71>.
16. European Commission. Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak. – 2020. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en (дата звернення: 24.03.2026).
17. European Commission. State aid cases during the COVID-19 crisis URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/supporting-jobs-and-economy-during-coronavirus-pandemic/state-aid-cases_en (дата звернення: 24.03.2026).
18. Cseres K. J., Reyna A. EU State Aid Law and Consumer Protection in Times of Crisis // *Journal of European Competition Law & Practice*. 2021. Vol. 12(8). P. 617–629. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpab037>.
19. Шевченко А. Е. Теоретичні засади дослідження державно-приватного партнерства як інструмента післявоєнної відбудови економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 82(2). С. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.45>.
20. Серебряк С. В. Економіко-правові передумови запровадження спеціальних режимів господарювання у післявоєнний період // *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 37–39. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.33>.
21. Примуш М. В., Трофімова Г. Т. Роль держави у формуванні політики післявоєнного відновлення. *Політичне життя*. 2025. № 4. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.4.4>.
22. European Commission. Temporary Crisis and Transition Framework for State aid measures following Russia’s aggression against Ukraine. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/temporary-crisis-and-transition-framework_en (дата звернення: 24.03.2026).
23. Вовченко О. В., Петренко Н. С. Консенсусний підхід до відновлення економіки Європи після Другої світової війни. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 3. С. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-3-5>.

References

1. Shapoval V. M. *Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional Law of Ukraine]: textbook*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2018. 528 p.
2. Bityak Yu. P., Harashchuk V. M., Diachenko O. V. et al. *Administrativne pravo Ukrainy [Administrative Law of Ukraine]: textbook / ed. Yu. P. Bityak*. Kharkiv: Pravo, 2020. 624 p.
3. Podtserkovnyi O. P. Theory and practice of application of economic legislation. *Pravo Ukrainy*, 2019, no. 8, pp. 45–58.
4. Zadykhailo D. V. *Ekonomichna polityka derzhavy v systemi pravovoho i zakonodavchoho zabezpechennia [Economic Policy of the State in the System of Legal and Legislative Support]: monograph*. Kharkiv: Yurait, 2013. 456 p.
5. Podtserkovnyi O. P. War economy: guidelines for economic and legal support. In: *Yevropeiskyi vybir Ukrainy, rozvytok nauky ta natsionalna bezpeka v realiakh masshtabnoi viiskovoi ahresii ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Odesa: Helvetica, 2022. Vol. 2, pp. 826–829.
6. Podtserkovnyi O. P. Decodification does not meet the needs of the war economy. In: *Pryvatne pravo v umovakh viiny: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference*. Odesa: Feniks, 2022, pp. 572–575.

7. Syrotko M. V. Peculiarities of legal regulation of trade and economic activity under martial law in Ukraine. *Pravova derzhava*, 2024, no. 53, pp. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300724>.
8. Ustymenko V. A., Dzhabrailov R. A. Economic security of post-conflict territories: some aspects of legal support. *Ekonomika ta pravo*, 2020, no. 2, pp. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.02.003>.
9. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of 28 June 1996 No. 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1996, no. 30, art. 141.
10. Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” of 12 May 2015 No. 389-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2015, no. 28, art. 250.
11. Vinnyk O. M., Shapovalova O. V. *Hospodarske pravo v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky* [Economic Law under Digitalization of the Economy]: textbook. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship, 2020. 314 p.
12. Spasybo-Fatieieva I. V. Force majeure and substantial change of circumstances in civil law. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 2022, no. 6, pp. 5–12.
13. Ustymenko V. A. *Hospodarsko-pravove zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy v umovakh hlobalizatsii* [Economic and Legal Support of State Economic Security under Globalization]: monograph. Kyiv: Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine, 2019. 418 p.
14. Vinnyk O. M. *Hospodarske pravo* [Economic Law]: textbook. Kyiv: Pravova Yednist, 2009. 766 p.
15. Ferri D. The role of EU state aid law as a “risk management tool” in the COVID-19 crisis. *European Journal of Risk Regulation*, 2021, vol. 12(1), pp. 176–195. DOI: <https://doi.org/10.1017/err.2020.71>.
16. European Commission. Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak. 2020. Available at: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en
17. European Commission. State aid cases during the COVID-19 crisis. 2020–2024. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/supporting-jobs-and-economy-during-coronavirus-pandemic/state-aid-cases_en
18. Cseres K. J., Reyna A. EU state aid law and consumer protection in times of crisis. *Journal of European Competition Law & Practice*, 2021, vol. 12(8), pp. 617–629. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpab037>.
19. Shevchenko A. E. Theoretical foundations of public-private partnership as an instrument of post-war economic recovery of Ukraine. *Scientific Herald of Uzhhorod National University. Law Series*, 2024, no. 82(2), pp. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.45>.
20. Sieriebriak S. V. Economic and legal prerequisites for introducing special economic regimes in the post-war period. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 2023, no. 4, pp. 37–39. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.33>.
21. Prymush M. V., Trofimova H. T. The role of the state in shaping post-war recovery policy. *Political Life*, 2025, no. 4. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.4.4>.
22. European Commission. Temporary Crisis and Transition Framework for State aid measures following Russia’s aggression against Ukraine. 2022. Available at: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/temporary-crisis-and-transition-framework_en
23. Vovchenko O. V., Petrenko N. S. Consensus approach to Europe’s post-World War II economic recovery. *Kyiv Economic Scientific Journal*, 2023, no. 3, pp. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-3-5>.

Sieriebriak S. V., Doctor of Law, Senior Research Fellow, Sector for Economic Legislation Implementation Issues, Department for Economic Law and Legislation Modernization Issues State Institution "V.K. Mamutov Institute for Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7207-594X>

Legal Regulation of Economic Activity under Martial Law and in the Context of the Post-War Recovery of Ukraine's Economy: European Approaches and a National Model

The article examines the specific features of the legal regulation of economic activity under martial law and in the context of the post-war recovery of Ukraine's economy, taking into account European approaches and the formation of a national model of economic reconstruction. It emphasizes that the legal framework for economic activity in crisis conditions acquires a transformative character, as it combines anti-crisis regulatory instruments, special legal regimes, and mechanisms for long-term structural modernization of the economy.

The study analyzes the main directions of legal regulation of economic relations during martial law, including the simplification of administrative procedures, the introduction of special economic regimes, the strengthening of state support for business entities, and the adaptation of state aid instruments to wartime economic conditions. Particular attention is paid to legal mechanisms ensuring the stability of economic turnover, the protection of investors' rights, and the maintenance of critical infrastructure.

The article establishes that the post-war recovery of Ukraine's economy requires a comprehensive reform of the legal framework for economic governance based on European standards, in particular the principles of EU competition policy, state aid rules, and regional development approaches. The importance of harmonizing national legislation with the *acquis communautaire* is emphasized as a key precondition for Ukraine's integration into the European Union's internal market.

At the same time, the study outlines major legal challenges related to ensuring a balance between public interests of the state and private initiative, addressing the consequences of destroyed economic infrastructure, and forming an effective system of guarantees for investors in the post-war period. It is substantiated that the combination of European approaches with national legal traditions allows for the formation of a coherent model of legal regulation for Ukraine's economic recovery.

It is concluded that effective legal regulation of economic activity under martial law and during post-war recovery is a key factor in ensuring economic stability, attracting investment, and promoting sustainable development of Ukraine in the context of European integration.

Keywords: *economic activity, martial law, post-war recovery, economic policy, state aid, European Union, *acquis communautaire*, investment, special legal regimes.*

Цитування за ДСТУ 8302:2015: Серебряк С. В. Правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України: європейські підходи та національна модель. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2026. № 2(36). С. 40-53. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.04>

Citation APA: Sieriebriak, S. V. (2026). Pravove rehuliuвання hospodarskoї diialnosti v umovakh voiennoho stanu ta pislivoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy: yevropeyski pidkhody ta natsionalna model [Legal regulation of economic activity under martial law and in the context of the post-war recovery of Ukraine's economy: european approaches and a national model]. *Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine*, 2(36), 40-53. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.04>

Внесок автора. Автор самостійно здійснив концептуалізацію дослідження, аналіз джерел, підготовку тексту статті та формулювання висновків. Автор ознайомився з остаточною версією рукопису, схвалив її та погодився з поданням статті до публікації.

Академічна доброчесність. Автор підтверджує оригінальність, точність і достовірність тексту статті та наведених у ній результатів, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Використання інструментів штучного інтелекту. Автор засвідчує, що під час підготовки цієї статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Фінансування. Дослідження виконано в межах наукової діяльності авторів у відповідних установах і не мало окремого зовнішнього фінансування.

Author Contribution. The author independently conceptualized the study, analyzed the sources, prepared the text of the article, and formulated the conclusions. The author reviewed the final version of the manuscript, approved it, and agreed to submit the article for publication.

Academic Integrity Statement. The author confirms the originality, accuracy, and reliability of the text of the article and the results presented therein, as well as compliance with the principles of academic integrity.

Use of Artificial Intelligence Tools. The author certifies that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this article.

Conflict of Interest. The author declares that there is no actual or potential conflict of interest.

Funding. The research was conducted within the framework of the author's academic activities at the relevant institutions and did not receive special external funding.

Надійшла: 08.04.2026

Прийнята до друку: 11.05.2026

Опублікована: 31.05.2026

Received: 08 April 2026

Accepted for publication: 11 May 2026

Published: 31 May 2026